

УДК 336.71.078.3

СВІТОВИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ ГРОШЕЙ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

Колдовський Микола Васильович

ДВНЗ УАБС НБУ,
асистент кафедри
економічної кібернетики

Постановка проблеми.

В умовах інтеграції міжнародних фінансових ринків, зростання швидкості банківських розрахунків і широкого розповсюдження швидких інтернет-розрахунків, що є наслідками глобалізації, питання боротьби з відмиванням грошей набуває особливої актуальності. Для України важливо дослідити світовий досвід боротьби з відмиванням грошей і запозичити позитивні аспекти протидії відмиванню грошей тих країн, яких визнано світовими лідерами у боротьбі з відмиванням грошей та протидії тероризму.

Аналіз останніх досліджень.

Питання дослідження світового досвіду з відмивання грошей не є новим, воно активно розглядається науковцями, що займаються дослідженням проблеми відмивання грошей: Коваленко В.[1], Барановський О.[2, 3], Козлова С. [4], Манько Д. [5] та ін. Однак, серед авторів не вироблено чіткої системи порівняння країн за окремими критеріями та визначення ефективності протидії відмиванню грошей даної фінансової системи.

Мета статті.

Дослідити зарубіжний досвід відмивання грошей, побудувати механізм порівняння систем протидій відмивання грошей різних країн. Дослідити напрямки вдосконалення української фінансової системи протидії відмивання грошей.

Виклад основного матеріалу.

Стосовно країн, які мають значний досвід у боротьбі з відмиванням грошей, то сюди, безперечно, слід віднести США і Великобританію. Боротьба з відмиванням грошей у США ведеться на державному рівні і законодавчі документи мають чітку структуру, яка складається з трьох основних розділів:

1. Підрозділ Закону по боротьбі із зловживаннями наркотиками «Закон про боротьбу з відмиванням грошей».
2. Закон про корумповані організації, а також ті, що знаходяться під впливом рекетирів.
3. Закон про психотропні речовини.

Правильним, на наш погляд, є бачення США щодо корупції і відмивання грошей. За законодавством США корупція і відмивання грошей напряму пов'язане, оскільки корумповані чиновники сприяють відмиванню брудних грошей. В США корупція це не тільки зловживання службовим становищем американських чиновників, але і чиновників іноземних держав. За законодавством США відмивання грошей веде за собою карну відповідальність і в даний момент нараховується близько 180 підстав за якими можуть притягнути до відповідальності, однак, якщо при розгляді справи буде доведено винуватість підсудного у відмиванні грошей, але у переліку підстав даний спосіб не значиться, то список підстав можуть розширити [4]. Особливої уваги заслуговує Закон «Про забезпечення всеосяжного механізму для знищення і перешкоджання тероризму (Provide Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act)» відомий під назвою «PATRIOT». Даним Законом надаються надзвичайно широкі повноваження виконавчій владі по пошуку і арешту терористів, а також фінансовим контрольним органам широкі можливості по слідкуванню за підозрілими фінансовими операціями, що потягнуло за собою цілу низку змін у законодавчих документах США, особливо тих, що стосуються банківської таємниці.

Хоча США можна вважати піонером у боротьбі з відмиванням грошей оскільки саме у цій державі було винайдено дане явище і розпочато боротьбу з ним, однак, Великобританію можна вважати найбільш взірцевим прикладом

економік де поєднано високі темпи економічного зростання із застосуванням офшорних територій і надзвичайно ефективною боротьбою з відмиванням грошей. Високорозвинена банківська система, а також наявність офшорних територій змусили Великобританію стати ініціатором створення FATF і розробити законодавчу базу, норми якої вилися у Положення про протидію відмиванню грошей, яке можна брати за приклад при розробці власної системи боротьби з відмиванням грошей, до речі саме таким шляхом розвивала свою законодавчу базу Російська Федерація і зараз вона є дійсним членом FATF, а ще декілька років тому була у «чорному списку» даної організації. У Великобританії на законодавчому рівні закріплена посада «інспектора по заявам про відмивання грошей». Саме існування даної посади показує наскільки важливою є боротьба з відмиванням грошей у Великобританії, дану посаду може займати тільки фахівець найвищої категорії, який має настільки високий службовий статус, щоб не бути залежним у прийнятті відповідальних рішень. Високі посадові вимоги до інспектора пояснюються ще й тим, що цей працівник повинен мати доступ до всіх операцій і даних клієнтів банку. Як правило, функції інспектора виконує за сумісництвом управляючий відділенням банку або юрисконсульт. Хоча тримати у штаті банку відповідального працівника за операції з відмиванням грошей є обов'язком банку, однак, це не звільняє інших працівників від обов'язку знаходити підозрілі операції і повідомляти про них інспектора, який повинен проводити додаткову перевірку, щодо отриманих даних і приймати рішення, щодо повідомлення про ці операції відповідні державні органи. Як було сказано раніше на британських територіях знаходяться зони з послабленим контролем і податковим навантаженням, тому для того, щоб відповідати високим вимогам протидії відмивання грошей у Великобританії діє відкрита база засновників компаній у офшорних територіях [4, 6, 7].

Якщо попередні приклади країн у боротьбі з відмиванням коштів можна віднести до зразкових, то наступний приклад із Китаєм можна охарактеризувати, як досить неефективний, особливо на фоні високорозвинених країн, не дивлячись на те, що законодавством передбачено в деяких випадках смертна кара за

відмивання грошей, окремі прогалини у комплексному підході до такого явища як відмивання грошей сприяють до притоку нелегального капіталу. Однак, на прикладі з Китаєм слід зупинитися тому, що ситуація, що склалася у боротьбі з відмиванням грошей має деякі паралелі з ситуацією на Україні, коли достатньо ефективні задуми пропадають внаслідок не системного підходу до проблеми. Так у Китаї на державному рівні не встановлений перелік для визнання операції підозрілою, банки самі вирішують які операції віднести до підозрілих операцій, хоча існує ряд правил при наявності яких банк повинен доповісти контролюючому органу. Такими правилами є ознаки при наявності яких банк повинен поставити до відома контролюючий орган. Для національної і іноземної валюти кількість ознак не однакова, так для національної їх налічується 13, серед яких слід відмітити такі: невідповідність направленню операцій підприємства особливостям його діяльності, переміщення через особовий рахунок великої кількості грошей (1000000 гр. од.) або ж часті відкриття та закриття рахунків клієнтом, тощо. Для іноземної валюти кількість ознак становить відповідно 11 і 20 для готівкових і безготівкових розрахунків. Однак, максимальні суми в 10 тис. доларів США при розрахунку готівкою, та безготівкові у сумі 100 тис. доларів США і 500 тис. доларів США для фізичних і юридичних осіб відповідно стають саме тим фактором який сприяє притоку нелегального капіталу до країни [4].

Як видно з ознак, наявність яких може свідчити про відмивання грошей у Китаї є початки впровадження політик «знай свого клієнта», однак відсутність централізованого підходу не дозволяє ефективно боротися проти відмивання грошей.

Ще однією країною, на яку слід звернути увагу є Росія, яка являється не тільки сусідом України, але і стратегічним партнером. Росія – це держава, яка пройшла шлях від «чорного списку» FATF до членства у цій, безумовно, найавторитетнішій організації по боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванню міжнародного тероризму. Устрій боротьби з відмиванням грошей цієї держави багато чого запозичив у Великобританії, завдяки чому Росія змогла вийти на такий високий рівень у боротьбі з відмиванням грошей. Організація

процесу боротьби з відмиванням грошей, як вже зазначалося, запозичена з англійської, координатором виступає Федеральна служба по фінансовому моніторингу. У всіх комерційних банках повинні бути розроблені правила внутрішнього контролю, а також структурний підрозділ, який відповідає за перевірку бухгалтерської звітності банківської установи, та розглядає свою діяльність як забезпечення безпеки самого банку. В Російській Федерації банки повинні сповіщати фінансову розвідку країни про всі операції з переліку сум яких перевищує 600000 рублів або еквівалент у іноземній валюті, що становить близько 20000 доларів США [4, 6, 8]. Порівняльна характеристика країн наведена у таблиці 1.

Питання боротьби з відмиванням грошей є транснаціональним, це очевидно, а особливого загострення дана проблема в умовах міжнародної глобалізації і розвитку новітніх інформаційних технологій. Для злочинних угруповань не існує кордонів, це досить яскраво показали терористичні акти в США, Росії та інших країнах, що відіграють значну роль на міжнародній арені. Однак правозахисні органи стикаються з міжнародними перепонами, оскільки вони повинні дотримуватися букви закону. В даних умовах світова спільнота дійшла висновку, що боротися з цим явищем по одинці не можливо жодній країні, тому особливої актуальності набуває міжнародне співробітництво у сфері боротьби з відмиванням брудних грошей та боротьби з міжнародним тероризмом.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика банківських систем деяких країн у розрізі боротьби з відмиванням грошей

Країна	Заявлена участь у боротьбі з відмиванням грошей	Максимальні граничні суми грошей операцій	Централізована не управління на рівні держави	Підходи щодо організації системи протидії відмиванню грошей	Знаходиться у складі організації протидії відмиванню грошей	Загальна оцінка ефективності фінансової системи протидіяти відмиванню грошей
США	так	\$10000	так	принцип «знай свого клієнта»	FATF, АГП	ефективна
Великобританія	так	\$20000	так	принцип «знай свого клієнта»	FATF	ефективна
Китай	так	\$10000 готівковий розрахунок, \$100000 (\$500000) для фізичних (юридичних) осіб – безготівковий	ні	визначення операцій з вкрапленням принципу «знай свого клієнта»	ЄАГ, ОГБС	не досить ефективна
Росія	так	600000 рублів або еквівалент у іноземній валюті	так	контроль операцій	FATF, MONEYVAL, ЄАГ	ефективна
Україна	так	80000 грн., або еквівалент у іноземній валюті	охвачені не всі аспекти	контроль операцій	MONEYVAL	не досить ефективна

Першою міжнародною організацією створеною для боротьби з відмиванням грошей стала Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF) – створена у 1989 році країнами великої сімки, як міжурядовий орган боротьби з відмиванням грошей. На даний час FATF досить потужна організація яка виступає світовим координатором боротьби з відмиванням грошей і включає більше 30 країн: Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Бразилія, Канада, Данія, Країни Європейської комісії, Фінляндія, Франція, Германія, Греція, Об'єднані Арабські Емірати, Гонконг (Китай), Ісландія, Ірландія, Італія, Японія, Люксембург, Мексика, Королівство Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Російська Федерація, Сінгапур, Південна Африка, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Великобританія, США. Основні задачі, що ставить перед собою Комісія наступні:

1. Контроль за виконанням 40 рекомендацій, а також 9 спеціальних рекомендацій FATF. Всі країни-члени FATF самостійно виконують рекомендації, при цьому контроль за їх виконанням 2х-рівневий: кожного року проходить самоаналіз, а також аналіз з боку іншої країни-учасниці FATF.

2. Розгляд тенденцій у сфері відмивання грошей і прийняття контрзаходів. Оскільки відмивання грошей знаходиться у постійному розвитку, тенденції якого необхідно постійно відслідковувати, то країни-члени постійно збирають і оброблюють найновішу інформацію, щодо сучасних методів відмивання грошей.

3. Розповсюдження ідеї боротьби з відмиванням нелегальних доходів по всьому світу. Організація підтримує встановлення міжнародної системи протидії відмивання грошей, яка базується на збільшенні країн-учасниць FATF. Також для збільшення ефективності протидії відмиванню грошей і протистоянню міжнародним злочинним угрупованням створюються міжнародні регіональні організації за типом всесвітньо визнаної FATF. Завданням, що стоять перед даними організаціями є протидія відмиванню доходів та фінансуванню тероризму у відповідному регіоні, здійснення взаємних оцінок членів на відповідність

вимогам 40 рекомендаціям FATF та 9 спеціальним рекомендаціям FATF, а також вивчення тенденцій і методів відмивання грошей саме для цього регіону.

На травень 2007 року FATF офіційно визнала 8 регіональних організацій, це:

1. Карибська група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням доходів (КФФТФ).

2. Азійсько-Тихоокеанська група по боротьбі з відмиванням доходів (АПГ).

3. Спеціальний експертний комітет Ради Європи по оцінці заходів у сфері боротьби з відмиванням доходів («MONEYVAL»).

4. Група Східної та Південної Африки по боротьбі з відмиванням доходів (ЄСААМЛГ).

5. Група Південної Америки по розробці фінансових заходів боротьби з відмиванням доходів (ГАФІСУД).

6. Євразійська група по протидії легалізації кримінальних доходів та фінансуванню тероризму (ЄАГ).

7. Група Близького Сходу та Північної Америки по розробці фінансових заходів боротьби з відмиванням доходів (МЕНАФАТФ).

8. Міжурядова група по розробці заходів боротьби з відмиванням доходів в Африці (ГІАБА) [9].

Окрім вищеназваних організацій, існує поки офіційно не визнана FATF Група по боротьбі з відмиванням доходів у Центральній Африці (ГАБАК), а також Офшорна група банківських наглядів (ОГБС), яка виконує подібні до регіональних організацій функції і є офіційним спостерігачем у FATF[9, 10].

Висновки.

Для України на даному етапі розвитку банківської системи актуальним залишається питання прийняття політик «знай свого клієнта», що вже довели свою ефективність та перехід до постійного моніторингу операцій свого клієнта з розумінням суті операцій.

Також, цілком очевидно, що глобалізаційні явища в світовій економіці неперворотні і ведуть до інтеграційних процесів у всіх сферах, і банківський сектор не є виключенням. У даних умовах ефективна протидія такому явищу, як відмивання грошей можлива лише за умови системних зусиль всіх країн. На загальному макроекономічному рівні створення міжурядових організацій з розробленням спільних стратегій нам бачиться єдиним можливим розвитком подій.

Список використаної літератури.

1. Коваленко В.В. Фінансовий моніторинг банків. Суми : "Мрія-1", 2005. – 120 с.
2. Барановський О.І. Боротьба з "відмиванням" "брудних" грошей: світовий досвід і Україна// Шляхи та механізми протидії відмиванню коштів злочинного походження (Збірник матеріалів науково-практичної конференції). – К., 2003. – С.17.
3. Барановський О.І. "Відмивання" грошей: сутність та шляхи запобігання. – Х.: Вид-во "Форт", 2003. – 472 с.
4. Козлова С. Опыт борьбы с отмыванием преступных доходов в мировой практике. [З мережі] <http://www.bankir.ru/analytics/antilegal/404/29351>.
5. Манько Д.Г. Сравнительный анализ зарубежного законодательства в сфере легализации доходов, полученных преступным путем// Шляхи та механізми протидії відмиванню коштів злочинного походження (Збірник матеріалів науково-практичної конференції). – К.2003. – С.95.
6. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти/ С.Г. Гуржій, О.Л. Копиленко, Я.В. Янушевич та ін.; за ред. М.Я. Азарова. – К.: Парлам. вид-во, 2005. – 216 с.
7. Мандибура В.О. "Тіньова" економіка України та напрямки законодавчої стратегії її обмеження. – К.: Парлам. вид-во, 1998. – С.95.
8. Суэтин А. Макроэкономические последствия отмывания денег// Вопросы экономики. – 2001. – №10. – С.130.

9. Державний комітет фінансового моніторингу (ДКФМ). [З мережі]
www.sdfm.gov.ua.

10. Игнатенко Г.В. "Организация Объединенных Наций против организованной преступности"// Журнал "Организованная преступность и коррупция" №1, 2001 г., С.9-10.